

**Noardlike
Fryske
Wâlden**

jaarverslag | 2015

2015: een jaar van transities

2015 gaat voor de vereniging Noardlike Fryske Wâlden (NFW) de boeken in als het jaar van de veranderingsprocessen, de transities. Want wat is er niet veranderd! De melkveehouderij is van een gereguleerde productie overgestapt naar vrijemarktproductie, we zijn binnen het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid overgegaan van toeslagrechten naar een systeem van betalingsrechten en vergroeningseisen en het proces naar een grondgebonden melkveehouderij werd in gang gezet. Ook werd de regulering op de fosfaatproductie voorbereid en zaten we bovenal midden in het proces van overschakeling van het oude Subsiestelsel Natuur- en Landschap naar het nieuwe stelsel Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb 2016). Daarnaast was er ook een interne transitie: onze koepelvereniging is omgevormd tot een vereniging met afdelingen, omdat het beleid nog steeds het best 'fan ûnderop' vorm kan krijgen.

Verder is de vereniging BoerenNatuur opgeheven, de koepel van de noordelijke agrarische natuurverenigingen. In de plaats daarvan is het Kollektivenberied Fryslân opgericht. Landelijk hebben de 40 collectieven, waarvan de NFW de een na grootste is, zich verenigd in een nieuwe organisatie, BoerenNatuur.nl. En alsof dat nog niet genoeg is: ook de regio was in beweging. Ons 10-jarig werkprogramma voor het Nationaal Landschap, met tal van samenwerkingspartners in de streek, werd met een groot aantal tastbare resultaten afgerond. Daarvoor in de plaats kwam voor de NFW een positie in de Streekagenda, Agenda Netwerk Noordoost.

De vele veranderingen waren aanleiding voor ons bestuur om samen vast te stellen wat ons drijft. De uitkomst was dat de NFW graag haar eigen rol en werkwijze wilde continueren, vanuit de bekende missie en visie: 'Een vitale landbouw, vervlochten met het landschap en de daarin besloten natuurwaarden'. Actueler dan ooit tevoren, nu er steeds meer gesproken wordt over de maatschappelijke wens om de natuurwaarden binnen de agrarische bedrijfsvoering terug te brengen of meer zichtbaar te maken. Dat kan alleen wanneer zulke maatschappelijke wensen beloofd worden, zodat het een serieuze optie wordt om als boer ervoor te kiezen, in plaats van voor schaalvergroting alleen te gaan. Ook in 2016 gaan we daarmee aan de slag.

Tot slot een woord van grote dank aan onze bureaumedewerkers en onze secretaris. Zij hebben de dienstverlening aan de leden steeds kunnen waarmaken, samen gewerkt aan mooie projecten en trajecten en de gebiedsaanvraag ANLb 2016 succesvol kunnen voorbereiden. Ook dank aan de beheerregisseurs, schouwcommissieleden, themagroepsleden, projectleiders, ambassadeurs, Raad van Advies en al onze partners voor de plezierige samenwerking en de wil om gezamenlijk resultaat te boeken.

Namens het bestuur wens ik u veel leesplezier toe.
Attje Meekma, voorzitter
Juni 2016

Missie NFW

De NFW is een agrarische natuurvereniging die vanuit zes regio's in Noordoost Fryslân samenwerkt in de gemeenten Achtkarspelen, Tytsjerksteradiel, Dantumadiel, Kollumerland en Smallingerland. Het werkgebied is ruim 50.000 hectare, waarbinnen bijna 1000 agrariërs en particulieren lid zijn. De NFW werkt gebiedsgericht en ambieert een economisch gezonde landbouw die in balans is met zijn leefomgeving. De beheerders zetten zich in voor 6.722 hectare weidevogelbeheer, 1.650 kilometer landschapsbeheer van houtwallen en elzensingels en 450 hectare botanisch beheer en honderden pingo's en dobben.

In Burgum heeft de vereniging een bureau, van waaruit de leden professioneel worden ondersteund bij de administratie van het agrarisch natuurbeheer. De vereniging ziet voor zichzelf een brede taakopvatting en wil innovatief bezig zijn om de leden en de regio optimaal te kunnen bedienen als groenblauwe gebiedspartner. Ze levert daarvoor diensten aan haar leden, ontwikkelt met externe projectleiders projecten en voert praktisch en wetenschappelijk onderzoek uit met gebiedspartners, onderwijs en het Rijk.

De vereniging heeft het werkprogramma, gevoed vanuit de themagroepen Natuur & Landschap, Weidevogels & Ganzen, Landbouw, Milieu & Water en Communicatie, vormgegeven en afgerond. De integrale inzet op kansen en ontwikkelingen gaat verder in de streekagenda van Netwerk Noordoost (ANNO) waarin de vereniging bestuurlijk is verankerd.

De rol van NFW

De NFW werkt van onderop als de groenblauwe gebiedspartner in Noordoost Friesland. Ze participeert actief en zit letterlijk in het Streekhuis om zo gebiedspecifieke, praktische en thematische kennis in te brengen. Binnen ANNO participeert de NFW zowel bestuurlijk als ambtelijk in de themagroepen 'economie, recreatie en toerisme' en 'groenblauw'.

De NFW is een van de zeven Friese collectieven die een gebiedsaanvraag voor het agrarisch natuurbeheer aanbieden aan de provincie. Deze aanvraag voor weidevogelbeheer, landschapsbeheer en natbeheer heeft de NFW met gebiedspartners afgestemd in een bottom-upproces.

De vereniging werkt transparant samen met de gebiedspartners provincie Fryslân, gemeenten, LTO Noord, Wetterskip Fryslân, Bond van Friese Vogelwachten, wildbeheereenheden, Friese Milieufederatie en terreinbeherende organisaties. De Friese collectieven hebben het Kollektivenberied Fryslân (KBF) opgericht met als hoofddoel belangenbehartiging, gezamenlijke communicatie en kennisuitwisseling. De algemeen secretaris van de NFW is tevens secretaris van het KBF geworden. Landelijk is de NFW een van de 40 collectieven die zijn verenigd in BoerenNatuur.nl. Continue afstemming en kennisoverdracht met de provincie bleek in 2015 van belang omdat er telkens nieuwe medewerkers op het dossier ANLb verschenen. De zelfsturing door collectieven wordt landelijk omarmd, maar het geven van vertrouwen en het durven wegzetten van verantwoordelijkheden naar de collectieven moet nog groeien. De NFW zet haar landelijke netwerk in om voortdurend aandacht te vragen voor de unieke rol die collectieven hebben, voor de aandacht die het landschap verdient naast het weidevogelbeheer en voor de zoektocht naar verdienmodellen die de geleidelijke afname van maatschappelijke beheergelden kan opvangen.

De internationale belangstelling voor de werking van collectieven is groot. Een samenvatting van de pilot voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) is vertaald in het Duits en Engels. De NFW is, als gast van het ministerie van Economische Zaken, aanwezig geweest op de Grüne Woche in Berlijn om gezamenlijk met WLC Winterswijk, Water, Land en Dijken en ANOG, Nederland te vertegenwoordigen als het land dat naast melk, vlees, eieren, tulpen ook natuur, landschap en daarmee biodiversiteit aan Europa levert. De vereniging participeert in een landelijk netwerk rond de Kringloopwijzer en is binnen de regio vertegenwoordigd in de Toeristische Raad. In het Streekhûs is ook het onderwijs via de Kenniswerkplaats gevestigd. De NFW werkt samen met de kenniswerkplaats door werkplekken beschikbaar te stellen voor stagiaires en door studieprojecten te helpen begeleiden en ondersteunen. Daarnaast verzorgt de NFW gastcolleges. Met Wageningen UR is invulling gegeven aan kennisuitwisselingsbijeenkomsten rondom de rol van collectieven, kringloopboeren en bodem- en voerkwaliteit.

Verenigingsactiviteiten

In 2015 telde de NFW 1004 leden. De basistaak is het ontzorgen van de leden vanuit het bureau bij de administratie van en de informatieverstrekking over het agrarisch natuurbeheer. 2015 stond grotendeels in het teken van de gebiedsaanvraag voor het collectieve agrarische natuurbeheer 2016. De NFW participeert in de leefgebieden Open Grasland, Droge Dooradering en Natte Dooradering. Naast meerdere rondes informatiebijeenkomsten, is vanuit het bureau de beheerstrategie opgesteld en is de inschrijving georganiseerd.

Het bureau heeft 88 leden ontzorgd bij het indienen van de Gecombineerde Data Inwinning, 36 leden bij een overdracht, 74 leden bij het intekenen van gewaspercelen en meerdere bij het invullen van de kringloopwijzer en het verkrijgen van de ontheffing voor het bovengronds uitrijden van mest. Naast deze aanvullende diensten voor leden heeft het bureau in relatie tot het agrarisch natuurbeheer ondersteuning verleend aan De Centrale As, BoerenNatuur en Wetterskip Fryslân. Voor de afronding van de GLB-pilot, de verwerking van de gegevens van de beheerregisseurs landschap en de contractaanbiedingen voor het project Energie uit Hout heeft het bureau taken uitgevoerd. Het team is tevens aan de slag gegaan met de eigen duurzame inzetbaarheid.

Enkele cijfers en activiteiten van 2015

- De organisatievorm is veranderd van een koepelvereniging naar een vereniging met afdelingen.
- De afdelingen vervullen dezelfde rol als de agrarische natuurverenigingen voorheen.
- Het bestuur, dat de afdelingen vertegenwoordigt, vergaderde 15 keer en organiseerde 3 algemene ledenvergaderingen.
- Op het bureau werkten 5 medewerkers. 2 medewerkers boden ondersteuning vanuit een flexpool.
- De Algemeen Secretaris zorgde voor bestuursondersteuning, aansturing bureau en externe contacten.
- 4 projectleiders werkten structureel aan diverse projecten.
- 16 beheerregisseurs ondersteunden de beheerders bij het uitvoeren van het weidevogelbeheer.
- 14 beheerregisseurs voor het landschap inventariseerden de landschapskwaliteit voor deelname aan het ANLb 2016.
- 20 leden participeerden in de schouwcommissie en bezochten leden met een adviesbezoek.
- 5 interne werkgroepen, penningmeesters, bureamedewerkers, beheerregisseurs, schouwcommissie en de werkgroep communicatie vergaderden meerdere malen. Leden participeerden ook in de 4 themagroepen onder het werkprogramma.
- Een externe communicatieadviseur, een vormgever en een notulist ondersteunden de vereniging.
- De Raad van Advies heeft eenmaal met het bestuur gespiegeld.
- Er waren 7 donateurs en 2 adoptanten.
- Er zijn 4 nieuwsbrieven verspreid aan leden, relaties en belangstellenden en 13 persberichten verzonden.

Projecten

Mestaanwendingsproef

Gezamenlijk met Dairy Campus (WUR) is een proef gedaan om verschillende uitrijtechnieken van mest met elkaar te vergelijken en wetenschappelijk te onderbouwen. Dit als vervolg op een demonstratie in 2014 waar bleek dat de grasopbrengsten bij het bovengronds uitrijden van mest hoger waren en het gras groener van kleur was.

Ontheffing bovengronds mest uitrijden

Bureau NFW heeft leden wederom ondersteund bij het aanvragen van een ontheffing voor het bovengronds uitrijden van mest. In studiegroepverband werden cijfers geanalyseerd en kennis uitgewisseld.

Praktijkproeven weidevogel-, landschap- en akkervogelbeheer

De NFW draait sinds 2014 een drietal eigen praktijkprojecten die in 2015 zijn afgerond. Binnen de weidevogelproef in het Bûtenfjild is actief geoefend met zelfregulering, door alleen te werken met het uitstellen van maaien na 1 juni. Voor het akkervogelbeheer is een proef rondom Kollumerpomp uitgevoerd met de aanleg van bloemrijke akkerranden, om zo de akkerbouwers kennis te laten maken met deze vorm van beheer. Voor het landschapsbeheer is in Drachtstercompagnie geoefend met het werven van beheerders aan de hand van de gewenste ruimtelijke configuratie. "Hoe krijg je de juiste beheerders mee, hoe ga je om met 'nee zeggen' en hoe kan de uiteindelijke betaling plaatsvinden?" De praktische kennis die door de vereniging, beheerregisseurs, schouwcommissie en beheerders voor deze drie leefgebieden is opgedaan, wordt gebruikt voor de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer in 2016.

Energie uit Hout

Het doel van het project Energie uit Hout is de kwaliteit van het beheer continu te bevorderen, de eigenaren te ontzorgen, kosten te besparen en toe te werken naar een plus en CO₂-neutraal te worden door langjarig gebruik van de lokaal vrijkomende biomassa. De eerste fase is opgeleverd. Uit praktijkproeven is de beste oogsttechniek gedestilleerd en inzichtelijk gemaakt welk biomassaproduct het financieel aantrekkelijkst kan worden aangeboden. Er is een methodiek voor een aanbod op maat ontwikkeld en er zijn beheerders geworven voor de tweede fase. Er is een basis gelegd voor het kunnen aanbesteden en er zijn verkenningen in de keten uitgevoerd. Nu volgt de uitvoering van de tweede fase en het toetsen van de haalbaarheid van een 'bio-energieketen'.

Biodiverse zuivel

NFW participeert gezamenlijk met de agrarische natuurverenigingen Gagelvenne en Idzegea in het project 'biodiverse zuivel' van Friesland Campina, Rabobank en Wereld Natuurfonds. Het project heeft prestatie-indicatoren voor biodiversiteit ontwikkeld en wil dit onderbrengen binnen de monitoringsystematiek van Focus Planet. De NFW heeft hierop gereageerd en voortdurend aandacht gevraagd voor de intermediaire rol die collectieven kunnen hebben en het streven om boeren uit te dagen om concreet op biodiversiteit in te spelen voor een vergoeding.

Blauwe diensten

Er is een gebiedsproces uitgevoerd in de gebieden Wytfean en Twijzelerheide om een plan uit te werken waarmee de waterkwaliteit en waterhuishouding efficiënt worden verbeterd. Dit als vervolg op de door de NFW ontwikkelde maatregelenkoffer voor Wetterskip Fryslân. Bij de analyse van de oplossingen zijn maatwerk en ruimtelijke samenhang sleutelwoorden om bij te dragen aan een verbeterd watersysteem. De uitgewerkte plannen zijn als gebiedsaanbod aan het waterschap aangeboden met als doel gezamenlijk toe te werken naar de uitvoering ervan.

Samenwerking, kennis en promotie

De NFW is één grote netwerkorganisatie die nauw samenwerkt met de organisaties om haar heen. De betrokkenheid en trots zijn groot. Diverse veldbezoeken en studiedagen werden georganiseerd om het kennisniveau in de vereniging te verhogen en verder te professionaliseren.

In de praktijk zorgen de leden voor de kennis van onderop en voor het draagvlak van de activiteiten. Deze basis is verankerd in de verenigingsstructuur. Betrokkenen met affiniteit voor natuur, landschap of het gebied participeren als beheerregisseur of schouwcommissielid. Vanuit een warme benadering wordt erop ingezet om het beheer op de juiste plek te krijgen en continu te werken aan kwaliteit. In het veld worden afspraken gemaakt met terreinbeherende organisaties, wildbeheereenheden, vogelwachten en gemeenten om de omstandigheden zo goed mogelijk te maken voor flora en fauna.

NFW-leden van gebiedspartijen hebben zitting in themagroepen. Van onderop wordt praktijkkennis ingebracht om innovaties op te starten en beleid af te stemmen of te beïnvloeden. Op deze wijze wordt met respect voor ieders standpunt en positie ingezet op een gebiedsgerichte en integrale werkwijze.

Als promotor van het Nationaal Landschap zet de NFW zich ervoor in om het gebied continu onder de aandacht te brengen, onder andere door de ondersteuning van de Kennedymars, de Swaddekuier en het bramenfestijn Brommels.

Activiteiten en feiten

- De NFW is gecertificeerd als collectief en voldoet aan het Programma van Eisen.
- Met een stand stond de NFW op de Lifestyle Fair Oars te Burgum, op de bodembeleefdagen van Mulder Agro in Kollumerzaag, op de open dag van de Kan Hoeve in de Veenhoop, op boerenbedrijven bij de Swaddekuier, bij Brommels in Twijzel, langs de route van de Kennedymars en bij 'it jier van 't Smellingerlânskip' in Drachtstercompagnie.
- Er zijn presentaties gegeven aan o.a. het ministerie van Economische Zaken, Ondernemersvereniging Dantumadiel, CDA Fryslân en dorpsbelangen uit de regio.
- Er zijn werkbezoeken verzorgd voor de gemeenteraden van Dantumadiel en Smallingerland.
- Gemeente Smallingerland deed mee aan het jeugdeducatieproject. Alle scholen binnen het werkgebied konden nu deelnemen.
- Ambassadeur Joop Atsma opende de Dam Jaarsma fiets- en wandelroutes rondom Eastermar.
- Leden met verbrede activiteiten hebben verkend wat ze in de NFW gezamenlijk kunnen ondernemen.
- Boswachter Jacob Bijlsma ondersteunde bij 6 veldexcursies over besdragende soorten in landschapselementen.
- Leden deden mee aan 'Kofje by de boer' tijdens de Nationale Burendag.
- Leden konden bij de afdelingen machines huren zoals een centrifugaalpompe.
- Reguliere schouw is bij 8,5% van het uitrijden van ruige mest uitgevoerd. 99% was goed.
- In samenwerking met Van Hall Larenstein en Nordwin College is een studiegroepbijeenkomst over de Kringloopwijzer georganiseerd.
- De eerste winnaar van de Douwe Hoogland-prijs werd NME-Centrum de Klyster.

2016 getransformeerd verder bouwen

Met de aangepaste verenigingsstructuur wordt in 2016 verder gewerkt. Binnen het bureau wordt meer eigen coördinatie- en trekkracht gemobiliseerd en secretariële ondersteuning en een vaste receptiefunctie toegevoegd. Deze aanpassingen creëren ruimte om beter te kunnen inspelen op ontwikkelingen en de NFW verder uit te bouwen als speciaalzaak. Dit wordt concreet door het leveren van de algemeen secretaris aan het KBF en door de start van het NFW-kenniscentrum.

In de regio is een integrale basis gelegd met de ANNO. De betrokkenheid en bereidheid tot samenwerking leidt tot regionale kracht. De NFW participeert door met gebiedspartners de meest kansrijke gebiedsgedragen verdienmodellen rondom natuurinclusieve landbouw te onderbouwen, uit te werken en te testen. De rol van collectieven als intermediair zal bij de zoektocht naar nieuwe verdienmodellen van evident belang zijn. In het verlengde daarvan verkent de NFW hoe de agrarische sector een bijdrage kan leveren aan de energietransitie.

De NFW heeft ideeën over de vergroening van het GLB, de combinatiekansen tussen de pijlers en de rol van het collectief hierin. Graag wil de NFW dit met partijen afstemmen en in de praktijk uittesten. De verwachting is dat de vergoedingen voor het ANLb zullen afnemen. De NFW start als equivalent een adoptiecampagne voor landschap.

Om burgers meer te betrekken bij biodiversiteit is met gebiedspartijen een visie en voorstel ontwikkeld voor Culturele Hoofdstad 2018. De cultuur en biodiversiteit van het gebied worden hierin verbonden en geëtaleerd, wat tot blijvende recreatie-inkomsten voor het gebied kan leiden.

De NFW wil graag structureel met het wetenschappelijk en hoger onderwijs samenwerken. Van Hall Larenstein gaat gebiedsgericht praktijkonderzoek in 'living labs' uitvoeren. Aan de hand van systeeminnovatie in de keten, technische innovaties en verdienmodellen zal voor vier jaar een onderzoeksagenda worden opgesteld.

Met deze bouwstenen ontwikkelt de NFW het fundament verder om een vitale landbouw in een uniek landbouwgebied te kunnen behouden.

Ledenbetrokkenheid

De NFW telde 1004 leden, waarvan 294 leden actief aan weidevogelbeheer deden, zo'n 500 leden aan landschapsbeheer of botanisch beheer en 57 leden aan ganzenbeheer binnen een ganzenfoeragegebied.

Collectief weidevogelbeheer

Afgelopen seizoen zijn er in de NFW-weidevogelmozaïeken in totaal 5594 weidevogelnesten en broedparen geteld, grutto's (1109, -7), Kieviten (2610, +477), scholeksters (963, -108) en tureluurs (912, +43). Het Bruto Territoriaal Succes was gemiddeld 67%. Het totale aantal is ten opzichte van 2014 wederom gestegen met 319 nesten. Een goed resultaat, temeer omdat het areaal beheerde percelen ten opzichte van 2014 met 150 hectare is gedaald naar 6.722 hectare.

Landschapsbeheer

Er is een Youtube-film ontwikkeld waarin wordt uitgelegd hoe het landschapsbeheer in de praktijk werkt en verteld wordt over de rijke biodiversiteit van het Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden. Vanuit een habitatanalyse heeft de NFW een beheerstrategie ontwikkeld en deze vertaald in een ruimtelijke samenhang waarmee een kwalitatief goed leefgebied voor flora en fauna wordt geleverd.

Ganzenbeheer

Er zijn 57 beheerders van de NFW die participeerden in een ganzenfoeragegebied. Dit zijn gebieden waar de ganzen met rust worden gelaten in ruil voor een automatische schadetaxatie en -vergoeding.

NFW in het nieuws

De NFW heeft de pers actief benaderd en is ruim 44 keer in een krant of vakblad verschenen. Er was een wetenschappelijk artikel over de resultaten van het toepassen van plasdrasgebieden en een achtergrondartikel over de bodemkwaliteit met de inzet van projectleider Everhard van Essen.

De onderwerpen waarover de NFW heeft bericht (zie ook www.noardlikefryskewalden.nl/nieuws) zijn:

- NFW positief over weidevogelpopulatie
- Informatieavonden over agrarisch natuurbeheer
- Noordoost-Friese kringloopboeren leren verbeteren
- Meer weidevogels door plasdras
- NFW toont gezonde bodem in Kollumerzwaag
- Veldcontrole landschapselementen
- Landschapsbeheer NFW in beeld
- Boeren leren footprint en feedprint verbeteren
- Boeren stellen bedrijf open tijdens Brommels
- Boeren leren over besdragende struiken
- Duizend jongeren helpen met landschapsonderhoud
- Bijeenkomst relatie bodemkwaliteit en voerkwaliteit
- Douwe Hoogland-prijs voor NME-Centrum De Klyster